

ملیله سازی، ملیله دوزی

دکتر حسین صرامی*

چکیده

در صنایع دستی ملیله دوزی از ظرافت و زیبایی به خصوصی برخوردار، ولی کمتر شناخته شده است.

ملیله دوزی نوعی تزیین لباس و اشیاء است که از قدیم‌الایام در ایران وجود داشته در زمان صفویه، و به خصوص قاجاریه به اوج تولید و مصرف رسیده و امروزه با توجه به تغییر روشهای زندگی و ماشینی شدن جوامع کمتر مورد استفاده قرار می‌گیرد.

در اصل مقاله ضمن تعریف و برشمردن انواع این تزیین، مواد اولیه، نحوه ساخت، کارکرد و دیگر مسائل آن را بررسی می‌نماییم.

مقاله به روش میدانی، اسنادی (کتب و مدارک) تهیه شده که ضمن ارائه و بررسی مطلب، نتیجه‌گیری کرده است. واژه‌های کلیدی: ترمه، زری دوزی، صنایع دستی، گلابتون، مخمل، نقده، ملیله...

مقدمه

هنر تزیین لباس در ایران به قبل از میلاد برمی‌گردد، همچنین در عهد هخامنشیان در پوششهای تخت جمشید مشاهده می‌شود.

نمونه چند تکه ملیله دوزی در حفاریهای لولان در شرق ایران پیدا شد که به نظر می‌رسد مربوط به دوره اشکانیان باشد. ساسانیان نیز لباس‌های رسمی و کشوری را با آن تزیین می‌کردند.

بعد از اسلام نیز خلفای بنی‌عباس آن را تأیید و تشویق کرده و در سایر دوره‌ها نیز خاصه عهد قاجاریه رواج داشته است.

ملیله عبارت است از رشته‌های باریک نقره‌ای، طلائی یا برنجی که توخالی براق و به هم پیچیده است و با آن روی

پارچه‌های مختلف به خصوص زمینه تیره مثل مخمل سیاه، نقش و نگار ایجاد می‌کنند، این کار زیبایی و روشنی خاصی به پارچه و لباس می‌دهد. ملیله دوزی تا حدود یک قرن پیش غیر از دوختن آن روی انواع پارچه و لباس برای زیباتر شدن و جلوه پرده و اسباب حمام زنهای ثروتمند، جلو و اطراف کلاه، عبا، شنل، سرمه‌دان، چادر عروسی، چارقد (روسری)، پیراهن، سجاده و غیره نیز متداول بود و به کار می‌رفت.

ملیله کاری روی پارچه با زمینه مشکی با فلزات براق مثل طلا و نقره زیبایی خیره‌کننده و چشم‌نوازی دارد. امروزه بیشتر خریداران آن گردشگران به خصوص خارجی‌ها هستند.

شاخص‌ترین نمونه ملیله پوشش ضریح مطهر حضرت ثامن‌الائمه (ع) است که در کاشان ساخته شده است. این اثر از مخمل سرمه‌ای رنگ است که روی آن با مروارید تزیین گردیده و مهد علیا آن را در سال ۱۲۸۵ هجری قمری به آستان قدس هدیه کرده است و به وسیله بی‌بی زردوز که زنی اهل کاشان بود تهیه گردیده است. پوشش مزبور به شکل ذوزنقه است و در دو طرف آن مثلث قرار دارد و به چهار نبش تقسیم شده که هر قسمت را حاشیه پهنی از دیگری مجزا ساخته است. در میان حاشیه‌ها، ترنج‌های گلدانی و گل‌بته‌های مروارید دوزی شده قرار دارد و در هر گوشه آن نیز یک بته جقه بزرگ با مروارید تزیین شده است. در میان قلمدان‌ها، اشعاری به خط نستعلیق در مدح ائمه اطهار دوخته، نام تقدیم‌کننده و سازنده آن با مروارید بافته و تزیین شده و در فاصله هر ترنج کلمه «یا امام رضا» نوشته شده است. بعدها تهیه این روپوش به عهده استاد یحیی نکاء در دانشکده هنرهای زیبا دانشگاه تهران محول گردید که زیر نظر استاد محمد طریقی بافته می‌شد (۱۴: ص ۳).

* - عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان

تاریخچه ملیله دوزی در ایران

شواهد و اسناد مختلف قدمت هنر ملیله دوزی در ایران را تأیید می‌کند، ولی مطمئناً تفاوت‌هایی با شکل و انواع امروزی آن داشته است. پرفسور پوپ می‌نویسد: «در کاوشهای باستان‌شناسی قرن اخیر زیورآلاتی از همدان و شوش یافت شده که همگی آنها دلیل رواج هنر ملیله کاری در ایران پیش از اسلام است» (حیدری، ۱۳۸۴، ص ۳). قدیمی‌ترین اشیاء ملیله ایران متعلق به سالهای ۳۳۰ تا ۵۵۰ قبل از میلاد است (۶: ص ۱۷).

از سده سوم پیش از میلاد زردوزی و تولید پارچه‌های زری در ایران رواج داشته و ایرانیان به وسیله نخ‌های زرین تصویر برگ مو و پیچک را بر روی پارچه‌های پشمی و در قرون بعد سوزن دوزی‌های بیزانس، تولیدی از فرآورده‌های ایرانی بوده است (۱۷: ص ۲۹).

طی حفاریات باستان‌شناسی قطعاتی از ملیله دوزی و قلاب دوزی پیدا شده که بنا به تحقیق کارشناسان تعلق به دوره هخامنشی دارد (۱۷: ص ۳۰).

در دوره اسلامی نیز به خصوص با روی کار آمدن سلجوقیان در شرق ایران (در حدود سال ۴۲۹ هـ.ق) یک دوره درخشان فلزکاری آغاز گردید و طلاکاری در این دوره به شکوفایی رسید (حیدری، ۱۳۸۴، ص ۳).

زمان صفویه و به خصوص قاجاریه صنعت ظریف کاری و ملیله دوزی رونق فوق العاده داشت. ملیله دوزی در قرون ۱۶ و ۱۷ میلادی در تمامی نقاط ایران رواج داشته است (۱۷: ص ۳۰).

ملیله و اصفهان

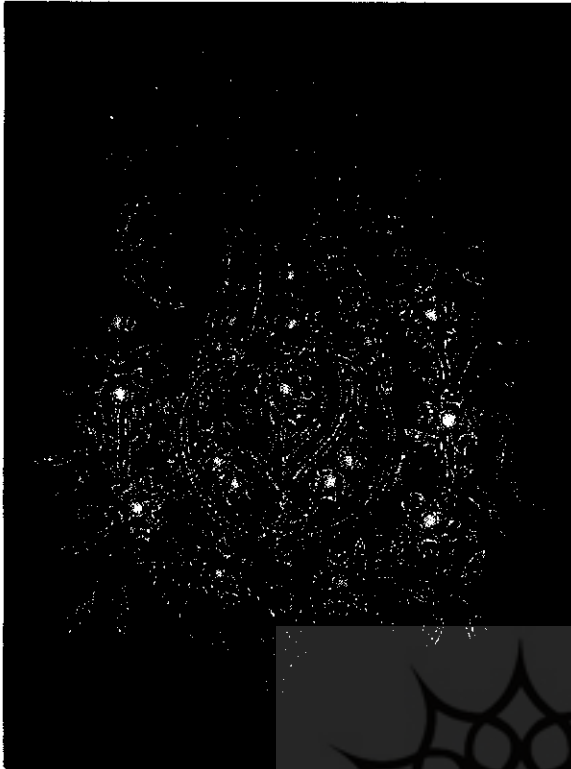
مرکز اصلی هنر ملیله کاری و ملیله دوزی به دلایل زیر عمدتاً شهر اصفهان است، هر چند در گذشته در دیگر مناطق و امروزه در تهران و به خصوص زنجان و بعضی نقاط جنوب نیز وجود دارد.

۱- پایتخت بودن اصفهان به خصوص در زمان صفویه و حمایتی که از طرف دولت از این صنعت و هنرمندان آن می‌شد. یکی از خریداران عمده ملیله دوزی دربار شاهان بود که برای هدیه به میهمانان داخلی و خارجی استفاده می‌شد.

۲- هوش و استعداد و ذوق ظریف کاری و هنری مردم اصفهان.

۳- فراوانی گردشگران داخلی و خارجی به خصوص در دهه‌های پیش از انقلاب اسلامی که شیفته و خریدار این گونه محصولات بودند.

۴- موقعیت مرکزی، ارتباطی بین شمال و جنوب و شرق و غرب کشور که با دسترسی‌های فراوان و امنیت بیشتر به این شهر جنبه تجاری و اقتصادی داده است.

ملیله دوزی نته حقه

ملیله دوزی روی پارچه ترمه

عکسها از: شهریار نیرومند

۵-ویژگی جغرافیایی و قرارگیری بین غرب سرد و کوهستانی و شرق گرم و بیابانی که نوعی قرار و آرام و ساحل طبیعی همراه با اعتدال هوا را دارا بود، تمرکز فکری و زمینه تبلور اندیشه و ذوق را فراهم کرده و انسانهای تولیدکننده و مصرفکننده را تلاقی می‌دهد.

پروفسور هاوس می‌نویسد: در اصفهان نوعی رودوزی که بی‌شبهت به گلابتون‌دوزی رایج هرمزگان نیست، انجام می‌شود که ملیلهدوزی نام دارد. زمینه عرضه‌اش پارچه‌های مخملی یا ترمه است و هنرمندان به کمک سوزن، نوارهای فلزی براق که به صورت فنر در آمده بر روی پارچه می‌دوزند (۲۱: ص ۱۹۷).

«هنرمندان بنام اصفهان که در حال حاضر به این هنر اشتغال دارند عبارت‌اند از هلالی، ولی‌بیک، آقا محمد رفیع و سمسارزاده» (۳).

مواکز تولید و مصرف

هر چند ماشینی شدن زندگی و تولیدات سریع صنعتی، فرصت و مهلت به این‌گونه صنایع زیبا، ولی وقت‌گیر نداده و هنر ملیلهدوزی نیز محدود شده و رونق اولیه را ندارد، ولی همچنان شاهد فعالیت بعضی تولیدکنندگان و مخصوصاً قسمت دوزندگی آن در منازل و خانه‌ها هستیم. قبلاً بیشتر کارگاهها و فروشگاههای مليله در مرکز شهر و حول و حوش بازار بزرگ بود. امروزه در میدان نقش جهان و محوطه قیصریه (بازار چیت‌سازها) در خیابان چهارباغ و میدان کهنه چندین مغازه عرضه البسه مليله‌دوزی هست، تعدادی نیز در آخر بازار محدوده‌های مسجد جامع و نواحی دردمشت و بابلدشت با این حرفه سر و کار دارند.

«هنر مليله‌دوزی، سگمه‌دوزی و قلاب‌دوزی هم در بین خانواده‌ها و به‌خصوص ارامنه جلفا و یهودیان رونق دارد و اغلب اشخاص با قرار دادن سواد اولیه و تسلیم اجرت به کارگران مربوط از این راه استفاده زیادی می‌برند» (۸: ص ۵۷). در زمان قاجاریه و پهلوی اول قسمتی از مليله‌کاری‌ها در تهران عرضه می‌شد و به فروش می‌رسید، مليله‌سازی‌ها را بیشتر مردان و مليله‌دوزی را زنان انجام می‌دادند.

بیشتر مليله‌کاران صاحب کار (ابزار و سرمایه و مواد اولیه) نیستند، اینها برای کارفرما، سرمایه‌دار، زرگر و بازاری و فروشنده در مقابل مزد کار می‌کنند.

امروزه چنانکه اشاره شد به دلیل زندگی ماشینی و تغییر در الگوهای مصرف و کار این صنعت زیبا رونق گذشته را ندارد و رو به فراموشی است.

علل رونق نداشتن کاهش ورود توریست به ایران، بالا بودن قیمت مواد اولیه، پایین بودن دستمزد کارگران و تأمین نبودن آینده تولیدکنندگان، کم‌توجهی به تبلیغات و عدم تلاش در ایجاد نیاز مردم برای استفاده، ناکارآمدی سازمانها،

اتحادیه و اصناف مربوط، ناهماهنگی سازمانهای آموزشی و اجرایی، مشخص نبودن سیاست و برنامه‌ریزی دولت برای این‌گونه صنایع، نادیده گرفتن نیروی کار زنان، عدم نظارت صحیح بر واردات مصنوعات خارجی مخصوصاً از پاکستان، چین، هندوستان و... می‌باشد (۸: ص ۵۹).

مليله چیست

مليله نوعی برجسته‌دوزی یا دوختن نقش‌ها یا نشان زدن طلا و نقره برای تزئین روی پارچه است، برای اینکه هنر مليله با نقره و گلابتون اشتباه نشود و بازشناسی شود اشاره می‌کنیم که در این هنر در صورتی که رشته باریک فلزی آنقدر باریک و نازک باشد که در سوراخ سوزن فرو رود و دوخته شود، گلابتون گفته می‌شود و در صورتی که آن رشته نسبتاً پهن باشد نقره نام دارد، ولی اگر توخالی باشد و روی پارچه قرار گیرد یا نخ ابریشمی سوزن را از زیر و روی آن رد کنند تا روی پارچه قرار گیرد و به آن بچسبند مليله نام دارد (۱۲: ص ۲). «مليله و سرمه‌دوزی یکی از ۱۱۵ نمونه رودوزی‌های سنتی ایران و از اعتبار خاصی برخوردار است» (۱۱: ص ۵).

در فرهنگ فارسی ذیل کلمه مليله (Malila) آمده است: رشته باریک نقره‌ای یا طلایی که داخل آن مجوف باشد و با آن روی پارچه نقش و نگار ایجاد کنند (۱۹: ص ۲۳۵۶). علامه دهخدا نیز می‌نویسد: مليله رشته‌های تاب داده و پیچیده از زر و سیم، تار نقره یا طلایی که میانش مثل لوله خالی باشند که با آن روی پارچه مليله‌دوزی می‌کنند، مليله‌دوزی نیز عمل دوختن مليله بر دامن و آستین و یقه لباس و جزء آن (۷: ص ۱۲۲۵) مليله چند نوع است: اصل و بدل، رنگ مليله اصل طلایی متمایل به زرد و بدلی آن رنگهای ناپایدار نقره‌ای و گاهی مطلا است، جنس مليله نیز دو نوع است، معمولی یا ساده و تراش یا برقی که معمولاً برای دوردوزی‌ها از مليله ساده استفاده می‌شود و برای تو پر کردن گلها و نقش‌ها و برگها نوع برقی آن به‌کار می‌رود (۱۴: ص ۴).

ادبیات پژوهش

در راستای هنر رودوزی و مليله لغات، تعبیرات و اصطلاحات فراوانی به‌کار می‌رود که موارد عمده آن به قرار زیر است: مليله‌دوزی، رودوزی، سرمه‌دوزی، سرورایددوزی، زردوزی، اریب‌دوزی، سوزن‌دوزی، سگمه‌دوزی، گلی‌دوزی، ترمه‌دوزی، کوک‌دوزی، نقددوزی، ابریشم‌دوزی، زرک‌دوزی، شلیته‌دوزی، گلابتون‌دوزی، کنگره‌دوزی، ظریف‌دوزی، دوردوزی، منجوق‌دوزی، پولک‌دوزی، فلز‌دوزی، شرابه‌دوزی، برجسته‌دوزی، مرصع‌دوزی و غیره که به‌طور کلی ظریف‌دوزی یا دوختهای زینتی یا زیبایی هم گفته می‌شود.

ماده اولیه

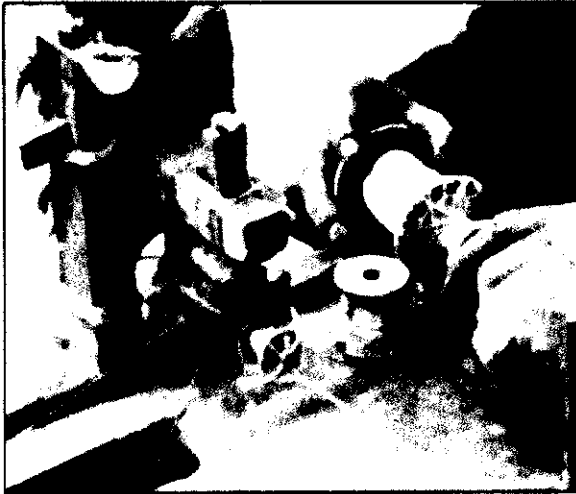
ماده اولیه باید از فلزاتی باشد که علاوه بر برآسی (درخشندگی) شکستنده هم نباشد و هوا و رطوبت و شست و شو آن را فاسد (سیاه) نکند، لذا حتی المقدور از طلا و نقره استفاده می‌کنند. مواردی نیز از فلزات دیگر مثل برنج که دارای مقداری درخشندگی است و گاهی نیز برای صرفه‌جویی و ارزان‌تر شدن محصول از فلزات عادی مثل آهن و مس و غیره استفاده می‌کنند و آن را با طلا و نقره آب می‌دهند و به صورت مليله در می‌آورند، در این صورت محصول به‌زودی جلوه و زیبایی خود را از دست می‌دهد و سیاه می‌شود و می‌ریزد.

طرز ساخت

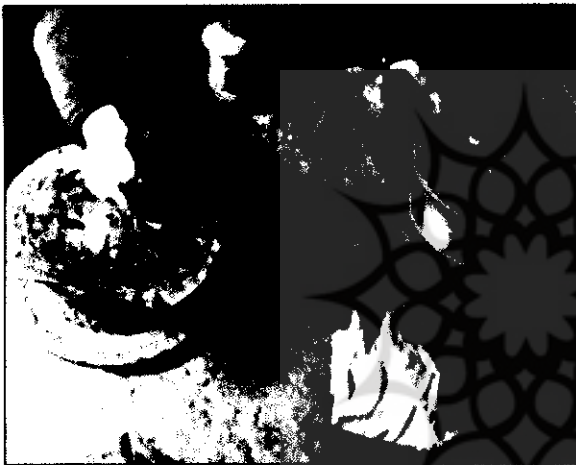
ماده اولیه مليله (اکثراً نقره) به صورت قالب بزرگ مکعب مستطیل است خرد می‌کنند و داخل بوته (که ظرف مخصوصی به شکل نارگیل است) می‌گذارند و در کوره قرار می‌دهند تا ذوب شود سپس آن را داخل ریجه (ظرفی چهارگوش با دسته محکم) قرار داده، در کوره حرارت می‌دهند تا نرم و چکش‌خوار شود و آن را به شکل لوله‌های استوانه‌ای در می‌آورند.

از طرف دیگر مقداری طلای خالص (۲۴ عیار) را توسط چرخ مخصوص تحت فشار قرار داده تا به صورت ورقه‌هایی به شکل کاغذ در آید. سپس لوله‌های نقره‌ای آماده را داخل این ورقه نازک طلا قرار داده، روی آتش می‌گذارند، آنگاه با انسیر مخصوص و بسیار ظریفی آن را از روی آتش برمی‌دارند به طوری که ورقه نازک طلا پاره نشود، سپس با سنگ معدن سفیدرنگی به نام یشم به کرات و متصلأ روی این لوله‌ها می‌کشند تا موقعی که لوله‌های نقره‌ای به ورقه طلایی بچسبند و در واقع طلا و نقره یکی (مونتاز) شود مجدداً آن را حرارت داده تا چکش‌خوار شود در این فرصت بدون زخمی شدن مليله‌ها آن را آنقدر کش می‌دهند تا به صورت میله‌های باریک و یکنواختی در آید در اینجا استادکار باید دقت کند که سندان و چکش صاف و هموار باشد، روی میله‌ها بریدگی و خراش ایجاد نشود (به قول خودشان زخمی نشود).

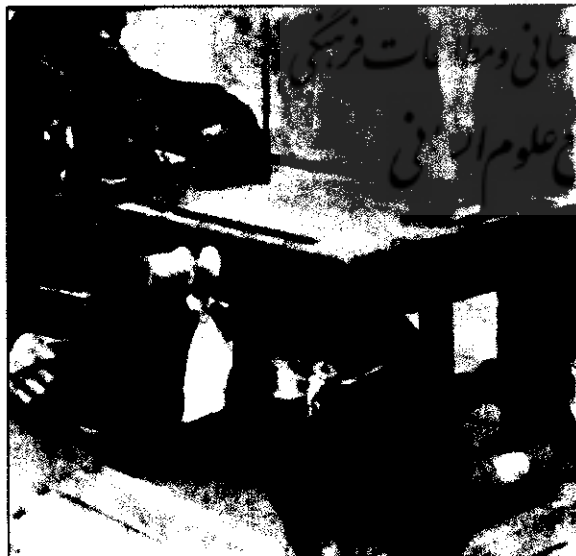
در اصطلاح زرکشی اکنون به این میله‌ها سبکه می‌گویند. سبکه‌ها در کارگاه زرکشی (مليله‌کاری) از یک صفحه آهنی به نام حدیده (صفحه آهنی که در آن سوراخ‌هایی تعبیه شده) چندین بار به طریقی عبور می‌دهند که اولاً زخمی و تراشیده نشود، ثانیاً پشت سوراخ حدیده نماد ثالثاً طول لوله‌ها دو تا سه برابر شود (مطالعات میدانی نگارنده، ۱۳۸۴) در این مرحله آن را به صورت حلقه‌ای می‌پیچند و در آتش قرار می‌دهند هنگامی که

نخ ابریشم داخل نختایی حرکت می‌کند

برگرداندن زرمیم

چرخ زری تابی

عکسها از کتاب: صنایع دستی کهن ایران. اثر هانس ای. وولف

گرم و نرم شد دوباره از حدیده بسیار دقیق نرم و جدیدی به نام درجه (کلیس) رد می‌کنند و این کار را آنقدر تکرار می‌کنند تا باریکی (قطر) میله‌ها به صورت مطلوب (یعنی حدود ۱۵ درصد میلی‌متر) در آید.

این مراحل به خصوص گذراندن میله‌ها از حدیده مهارت و استادی خاصی لازم دارد به طوری که با کوچکترین بی‌توجهی یا ناشی‌گری طلاهای روی نقره ریش‌سوز یا در پشت حدیده می‌ماند. برای تهیه این میله لازم است در مقابل هر ۱۰۰ واحد نقره یک واحد طلا به کار رود (به اصطلاح خودشان در مقابل هر ۱۰۰ مثقال نقره یک مثقال طلا) این طلاها از چرخ عبور داده می‌شود و به صورت ورقه در آمده روی نقره می‌کشند. مجدداً این میله‌های مدور (گرد) از زیر چرخ مخصوصی به نام چرخ نقده کوبی رد شده که به صورت میله‌های پهن خارج می‌گردد که به آن نقده می‌گویند. این نقده‌ها مجدداً از زیر چرخ دیگری (چرخ میله‌تابی) عبور داده می‌شود تا به صورت میله در آید این میله‌ها که از نظر شکلی گرد و بدون گوشه یا ساده و گوشه‌دار (چهار گوشه) هستند و قطر میله‌ها حدود یک میلی‌متر است.

استادکاران و کارگران باتجربه در خانه و کارگاه این میله‌های بلند را به اندازه یک انگشت (۸ تا ۱۰ سانتی‌متر) کوتاه و کوچکتر کرده روی نقوشی که قبلاً آماده شده (یعنی پارچه‌های مخملی یا ترمه کلاه و شئل و غیره که با مداد سفید یا صابون طراحی شده) قرار می‌دهند و با سوزن و نخ مخصوص در نواحی معینی از زیر و روی آن دوخت کرده، نقش می‌بندد.

قرار دادن میله روی پارچه

برای انتقال میله روی پارچه در مرحله اول میله‌ها را که به شکل نواری نرم توخالی و طولانی است در اندازه‌های حدود یک انگشت تقسیم و ریز کرده و آماده کار می‌گذارند. سپس پارچه موردنظر را استادان طراحی و نقاشی، خط‌کشی می‌کنند این کار با قلم‌های خاصی یا صابون نوکتیز انجام می‌گیرد که نقوش مورد نظر منظم و یکنواخت بسته به سفارش یا تقاضای بازار (پرنده‌گانی امثال طاووس، طوطی یا آهو، خوشه انگور، گل و گلدان، ستاره، حلقه، بته جقه یا خطوط موج و گاهی کلمات و جملات روی پارچه و بیشتر در حواشی آن ترسیم می‌شود در مواردی برای دقت و سرعت کار این نقاشی و طراحی‌ها به وسیله قالب‌های از پیش ساخته شده انجام می‌شود که روی پارچه قرار می‌دهند و با قلم نوک تیز داخل مجراها و خطوط را خط می‌اندازند.

سپس پارچه را روی دستگاهی چند پایه تنظیم و پهن می‌کنند به نحوی که پارچه (یعنی بستر و زمینه کار)

به صورت افقی صاف، بدون چروک آماده نصب میله شود در این هنگام میله‌های نرم و درخشان که حالت فنری دارد به دقت و ظرافت روی نقشهای پارچه قرار داده می‌شود، سپس با سوزن مخصوص که در آن نخ‌های ابریشمی هم‌رنگ طلا و نقره، در فواصل معین (به خصوص زوایای نقوش) از زیر و روی میله‌ها عبور داده می‌شود و بدین وسیله میله‌ها ثابت روی نقوش پارچه می‌ماند. استادکاران کوشش می‌کنند این دوختن (یعنی زیر و رو دادن نخ‌های ابریشمی) به نحوی انجام گیرد که مرئی نبوده، دیده نشود به طوری که بیننده تصور کند، میله‌ها به پارچه چسبیده است یک گزارش طرز دوخت میله چنین است:

«سوزن را از بالای طرح مثلاً (برگ) در آورده و مستقیم به پایین آن فرو برده، سپس از بیرون طرح در آورده، به صورت ساقه‌دوزی یا اورپی‌دوزی به داخل آن می‌برند، باید توجه داشت که دوخت گل‌های گرد عموماً از داخل به خارج شروع می‌شود. برای گل‌های کوچک می‌توان اندازه طرح میله را قیچی کرده به صورت یک تکه دوخت رفت و برگشت شکل داد. برای برجسته کردن گلها، اول پنبه‌دوزی سپس به صورت نامنظم داخل گلها و برگها را با میله پر می‌نمایند. دور طرح را نیز برای شلوغ بودن کار، میله‌های ریز ریز چسبیده به صورت تک‌دوزی یا تاج‌خروسی عمل می‌شود» (۱۴: ص ۷).

ابزار کار

میله (یا سیم‌های درخشان فلزی)، پارچه مخمل یا ترمه، منقال (به منظور آستری مخمل یا ترمه)، ماهوت، چیت (برای آستر آن)، پنبه (برای نوشته یا دوختهای برجسته)، نخ کوک، سر پشم برای چسباندن آستر، نخ و سوزن، قیچی و در مواردی مروارید، قلم سفیدنویس یا صابون برای طراحی اولیه، کارگاه که به صورت قاب چوبی مستطیل شکل است که پارچه اصلی روی آن قرار می‌گیرد، پایه یا خرک برای قرار دادن کارگاه بر روی آن، صندلی یا کرسی، (البته چنانکه اشاره شد قبل از مراحل دوخت ابزارهایی مثل بوت، ریچه، حدیده، کلیس و غیره مطرح است).

کاربرد

این صنایع در گذشته کاربرد واقعی و در ضمن تزیینی داشته، ولی امروزه عمدتاً جنبه تزیینی دارد. پرده، بقچه سجاده، زنار، شئل پیشانی‌بند، کفش، جوراب، چادر، عبا، سفره‌قندی، جلد نی قلیان، دور طاقچه‌ای، سرمه‌دان، چارقد (روسریهای بلند و قدیمی)، جانمان، بقچه حمام زنان، کلاه و علم و بیرق برای عزاداری‌های مذهبی... اسامی مقدس و آیات قرآن... کاربرد آن در این مصارف تقریباً منتهی شده.

مواردی برای تنوع، تزیین و عشق به هنرهای گذشته برای پرده، شنل، آستین و حاشیه مانقو و غیره و نوع اعلای آن برای توریست‌های خارجی عرضه می‌شود. در موزه آستان قدس رضوی مشهد بسیاری از نفایس ملیله‌دوزی‌های ایران و اصفهان موجود است.

نتیجه‌گیری

صنایع‌دستی تزیینی و سنتی مخصوصاً در دنیای ماشینی امروز می‌تواند جدای از جنبه‌های اقتصادی از نظر پاسداری سنن و تجارب گذشته، زیبایی و روان‌بخشی نیز مطرح باشد. هنر و صنعت ظریف ملیله با تولیدات متنوع خود و زیبایی چشم‌نوازی که به پارچه، پوشش، آویزه‌ها و موزه‌ها و نیز زمینه‌های مصرفی، تزیینی (مشروط به استفاده از فناوریهای روز برای ارتقای کیفیت و سرعت عمل‌آوری) که داشته و خواهد داشت باید مورد توجه و حمایت قرار گیرد. به‌ویژه که اخیراً بسیاری از کشورها (از جمله روسیه، چین، هند...) نیز به این هنر (ملیله‌سازی و ملیله‌دوزی) رو کرده، رقیب جدی برای ایران (اصفهان و زنجان...) شده‌اند.

امتیاز دیگر هنر ملیله همسویی فراوانی است که با صنعت گردشگری داخلی و بین‌المللی دارد در این رابطه پیشنهادهای زیر مطرح می‌گردد:

- تشکیل دوره‌های آموزش نظری و کارگاهی و ایجاد رشته مربوط در هنرستان‌ها و حتی دانشگاهها
- استفاده از هنرمندان با سابقه، تشویق و ترغیب هنرمندان
- زمینه‌سازی به‌منظور استفاده از محصولات ملیله در مواردی مثل، لباس‌های رسمی، صنفی، شخصی (خاصه خانم‌ها)، هتل‌ها، زیارتگاهها، مساجد، معابد، جشن‌ها و...
- همچنین معرفی و بازاریابی محصولات آن از طریق نشریات، سایت‌ها و تبلیغات رسانه‌ای...

منابع

- ۱- اسفندیاری، صبا. خودآموز ابریشم‌دوزی و انواع سوزن‌دوزی‌های سنتی... اسلامی، فردوسی تهران، ۱۳۶۳.
- ۲- اسفندیاری، صبا. نگرشی بر روند سوزن‌دوزی‌ها سنتی ایران، انتشارات نامی، دانش اسلامی تهران، ۱۳۷۳.
- ۳- اصفهان زیبا (روزنامه)، «ملیله کاری»، شماره ۲۰، اصفهان، مورخ ۱۳۸۵/۶/۸.
- ۴- پیشگامی هادیان، بتول. آموزش سرمه‌دوزی، ناشر مؤلف، تهران، ۱۳۷۲.
- ۵- جانزاده، علی و جلیل دهمشکی. جلوه‌های هنر در اصفهان، انتشارات جانزاده، تهران، ۱۳۶۶.
- ۶- حسن‌بیگی، محمدرضا. مروری بر صنایع دستی ایران، ناشر ققنوس، تهران، ۱۳۶۵.

۷- دهخدا، علی‌اکبر. لغت‌نامه، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۳۴.

۸- دهقان‌نژاد، فاطمه. «میدان نقش‌جهان صنایع‌دستی...»، مجله سپهر، شماره ۵۴، تهران، ۱۳۸۴.

۹- سنایی شریفی. آموزش هنر سرمه‌دوزی، انتشارات عادل، تهران، ۱۳۸۲.

۱۰- شاهواری، پروین. «کاربرد خط و نقوش... در ملیله‌کاری»، پایان‌نامه دانشجویی، ۱۳۸۱.

۱۱- شفیعی، لایلا. «ملیله کاری چیست»، گزارشی تحقیقی دوره کارشناسی رشته جغرافیا دانشگاه نجف‌آباد، ۱۳۸۴.

۱۲- صرامی، حسین. «ملیله چیست؟»، تحقیق درسی جغرافیای اقتصادی، دانشگاه اصفهان، ۱۳۴۸.

۱۳- عباسی، معصومه. «هنر ملیله کاری»، مجله صنایع‌دستی، دوره جدید شماره ۸، تهران، ۱۳۸۱.

۱۴- غیرر، زهرا. «هنر ملیله‌دوزی»، کار تحقیقی دوره کارشناسی رشته جغرافیای انسانی، اقتصادی، دانشگاه آزاد نجف‌آباد (تکثیر محدود)، ۱۳۸۴.

۱۵- فهیمی، سامان. «ملیله و حجم»، پایان‌نامه دانشجویی، ۱۳۸۲.

۱۶- محشمزاده، الهام. «ملیله تولدی دیگر»، پایان‌نامه دانشجویی، ۱۳۸۱.

۱۷- محمدپور، شهرزاد. «گردآوری واژه‌های تخصصی پیشه‌های سنتی و صنایع‌دستی اصفهان»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان، ۱۳۷۶.

۱۸- محیط اعظم، مریم طایی. ملیله‌کاری و ملیله‌دوزی، دانشگاه اصفهان، ۱۳۸۴.

۱۹- معین، محمد. فرهنگ فارسی، امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۴. مؤلف، سیری در صنایع‌دستی ایران، انتشارات حق، تاریخ نشر، تهران، ۱۹۷۷.

نصیری افشار، مینا. هنر سوزن‌دوزی شامل بیش از ۷۰ نوع دوخت ملی سنتی ایران، ناشر مؤلف تهران، ۱۳۷۵.

وولف، ای. هانس. صنایع‌دستی ایران، ترجمه دکتر ابراهیم‌زاده، ناشر دفتر آموزش محل تهران، ۱۳۷۲.

مصاحبه

مصاحبه با استاد مهدیه، فروشنده صنایع‌دستی بازار بزرگ اصفهان سرای ملک.

مصاحبه با استاد مظاهری، فروشنده خیاطخانه و مزون پروانه، مردآویج اصفهان.

مطالعات مفصل میدانی مشاهده و مصاحبه با ملیله‌فروشان سوزن‌دوزهای سالمند و نیز مربی دوخت‌های تزیینی خانم زهره یمانی.
